

ŞEYH GALİB'İN HÜSN Ü AŞK'INDA BAHAR MEVSİMİNİN OLUMSUZ YANSIMALARI *Negative Reflections of The Spring Season in Şeyh Galib's Hüsn ü Aşk*

Abuzer KALYON

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, abuzerkalyon@gmail.com, 0000-0003-0594-9920

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 25.11.2021
Kabul/Accepted:19.12.2021

DOI:

10.51592/kulliyyat.1028343

Anahtar Kelimeler

Divan şiiri, Şeyh Galip, bahar mevsimi, olumsuzluk.

ÖZ

Bahar mevsimi klasik edebiyatın pek çok şairi tarafından değişik manzumelerde işlenmiştir. Baharın işleniş genellikle olumlu bir şekilde ele alınmıştır. Oysa Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk mesnevisinde yer alan tasvirde bahar olumsuz açıdan değerlendirilmiş, böylece mekân ve zamanın divan şiirindeki klasik anlayışına farklı bir değerlendirme getirilmiştir. Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk adlı mesnevisinde yer alan bahar tasviri daha çok bilinen mazmunların olumsuz açıdan yer alması şeklin-dedir. Hem tasavvuf ehli bir Mevlevi şeyhi olan hem de Sebki Hindî akımının temsilcisi olarak bilinen Şeyh Galib'in bu farklı bakış açısı diğer anlatımlara göre divan şiirinde pek rastlanmamış bir durumdur. Mesnevîde yer alan bahar tasvirleri hayatı hüzünlü bir çerçevede seyreden bir kabilenin gözüyle anlatılmıştır. Bu bakış açısında, klasik edebiyatta görülen baharın huzur verici özellikleri yerine acı verici, hüzünlendirici tarafları ele alınmıştır. Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk adlı mesnevisinde yer alan bu bölüm, şairin Sebki Hindî akımının birçok özelliğini göstermesi açısından da önemli bir şiirdir. Bu şiirde Şeyh Galib'in bahar tasvirini farklı bir bakış açısıyla ele alış ve bu bakış açısı içerisinde yer alan benzetmeler, tezatlar gibi farklı değerlendirmeler konu edilmiştir. Şeyh Galib hem tasavvufi şiirin hem de divan şiirinin son döneminin büyük bir şairi olarak tanınmaktadır. Bu özelliğini birçok eserinde kanıtlayan şair bahar mevsimin ele aldığı şiirinde oluşturduğu farklı manzarayla da şair duruşunun ayırt edici özelliğini ön plana çıkarmaktadır. Divan şiirinde bahar tasvirlerinin alışlagelmiş anlatımlarına tezat oluşturan bu şiir benzetmelerdeki yeni unsurlar açısından Sebki Hindî'nin biki-i manadaki ısrarcılığını gözler önüne sermektedir. Şiirlerin farklı bir değerlendirmeye tabi tutulması esasına dayanan bu çalışma divan şiiri araştırmacılarına çok yönlü bakış açıları kazandırma düşüncesi ön planda tutularak hazırlanmıştır.

ABSTRACT

The spring season has been handled in different verses by many poets of classical literature. The handling of spring has generally been viewed positively. However, spring was evaluated negatively in the depiction in Şeyh Galib's Hüsn ü Aşk masnavi, thus a different evaluation was brought to the classical understanding of space and time in divan poetry. The depiction of spring in Sheikh Galib's masnavi called Hüsn ü Aşk is in the form of negative aspects of the more well-known mazmuns. This different point of view of Sheikh Galib, who is both a Sufi Mevlevi sheikh and known as the representative of the Sebki Hindi movement, is a rare situation in divan poetry compared to other narrations. The depictions of spring in the masnavi are told through the eyes of a tribe that watches life in a sad frame. In this point of view, instead of the peaceful features of spring seen in classical literature, its painful and sad aspects are discussed. This part of Şeyh Galib's masnavi named Hüsn ü Aşk is an important poem in terms of showing many features of the poet's Sebki Hindi movement. In this poem, sheik Galib's approach to the depiction of spring from a different perspective and different evaluations such as similes and contrasts within this perspective are discussed. Sheikh Galib is known as a great poet of the last period of both mystical poetry and divan poetry. The poet, who proves this feature in many of his works, highlights the distinctive feature of the poet's stance with the different landscape he creates in his poem, which deals with the spring season. This poem, which contrasts with the usual expressions of spring depictions in Divan poetry, reveals Sebki Hindi's insistence on biki-i meaning in terms of new elements in similes. This study, which is based on the principle of subjecting the poems

Keywords

Divan poetry, Şeyh Galip, spring season, immortality.

to a different evaluation, has been prepared by keeping the idea of bringing versatile perspectives to the researchers of divan poetry.

Atıf/Citation: Kalyon, A. (2021), "Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk'ında Bahar Mevsiminin Olumsuz Yansımaları", *Külliyyat, Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 15(Aralık), 1-11.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Abuzer KALYON, abuzerkalyon@gmail.com

GİRİŞ

Bahar mevsiminin tasvir edilmesi, birçok şair tarafından ele alınmış olan bir anlatımdır. Bu anlatım daha çok baharın güzellikleri ve huzur verici oluşu gibi hususiyetleri ön plana çıkarılarak verilmiştir. Oysa Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk mesnevisinde yer alan tasvirde bahar olumsuz açıdan değerlendirilmiş, böylece mekân ve zamanın divan şiirindeki klasik anlayışına farklı bir değerlendirme getirilmiştir. Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk adlı mesnevisinde yer alan bahar tasviri daha çok bilinen mazmunların olumsuz açıdan yer alması şeklindedir. Hem tasavvuf ehli bir Mevlevî şeyhi olan hem de Sebki Hindî akımının temsilcisi olarak bilinen Şeyh Galib'in bu farklı bakış açısı diğer anlatımlara göre divan şiirinde pek rastlanmamış bir durumdur. Hüsn ile Aşk adlı iki gencin kavuşma hikâyesi olan bu mesnevi aslında Allah'a kavuşma yolunda geçilen mesafeler, yaşanan zorluklar açısından değerlendirilmiştir. Eserdeki her isim gibi mekân ve zamanı da temsilî olarak kullanan Şeyh Galib bu tarzıyla eserini önemli bir metafor kaynağı haline getirmiştir. Mesnevîde yer alan bahar tasvirleri hayatı hüznü bir çerçevede seyreden bir kabilenin gözüyle anlatılmıştır. Bu bakış açısında, klasik edebiyatta görülen baharın huzur verici özellikleri yerine acı verici, hüznendirici tarafları ele alınmıştır.

Divan şiirinin önemli şahsiyetlerinden biri olan Şeyh Galib gerek tarzı, gerekse verdiği eserler açısından önem arz eden bir şair olarak karşımıza çıkmaktadır. Divan şiirinin son dönemlerinde bu alanın tekrar canlanmasına vesile olan Şey Galib, tasavvufî kimliğiyle de dikkat çeken önemli bir şahsiyettir. Mevlevî şeyhi olması ve bu alanda çok iyi bir eğitim alması hasebiyle yazdığı şiirlerde tasavvufa hâkim oluşu onun en önemli özelliklerinden biridir.

Divan şiirinin önemli ekollerinden biri olan Sebki Hindî akımının da temsilcisi olan Şeyh Galib'in şiirlerinde yer alan karamsar hava, bîkr-i mânâ arayışı, soyut-somut geçişleri, ıstırap verici duygu yoğunluğu vb. hususlar bu anlayışın bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kısa bir ömre önemli bir mesnevi ve divan şairi olabilen şair, Osmanlı kültüründe el sine-i selase denen Arapça, Türkçe ve Farsçayı iyi derecede öğrenmiş olup bu dilleri şiirlerinde de kullanmıştır. Genç yaşında bir divan tertip edebilme yeteneğine sahip olan Şeyh Galib, Hüsn ü Aşk adlı mesnevisini de 26 yaşında iken kaleme almıştır (Kalkışım, 1994: 24).

Hüsn ü aşk, üslup ve ele alınan konu açısından klasik edebiyatı tasavvuf edebiyatıyla buluşturan bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserde yer alan Aşk'ın Hüsn'e kavuşmak için kat ettiği merhaleler tasavvuf edebiyatında fenafillaha erişme şeklinde adlandırılan yolculuğun ta kendisidir. Talibin insan-ı kâmil olma hedefiyle geçirdiği zorluklar, katlanmak zorunda olduğu tüm dünyevi sıkıntılar, Aşk'ın yolculuğunda hayat bulmaktadır. Bu yolculuk esnasında yaşanan olaylar kadar bulunulan mekânlar da önem arz etmektedir. Şeyh Galib'in, eserinde mekân tasvirlerine dikkat ediyor olması eseri farklı bir açıdan değerlendirmeye zemin hazırlamıştır. Bu açıdan

bakıldığında bahar mevsimi içerisinde, bulunulan ve görülen mekânların farklı bir bakış açısıyla ele alınması dikkat çekicidir.

Divan şiirinde çok defa kullanılmış olan bahar mevsimi teması, şairlerce genel anlamda aynı şekilde değerlendirilmektedir. Örneğin Nef'i'nin, meşhur beytinde:

Esdî nesîm-i nevbahâr açıldı güller subh-dem
Açsın bizim de gönlümüz sâkîyâ meded sun câm-ı cem

Bahsi geçen bahar, divan şiiri içerisinde normal formlarda değerlendirilebilecek bir anlatımdadır. Bir diğer deyişle baharın o rahatlatıcı esintisiyle güllerin açılıyor olması ve buna bağlı olarak insanların gönül açıcı duygular hissetmesi gayet normal karşılanmaktadır. Ya da Baki'nin,

Ruh-bahş oldu Mesihâ-sıfat enfâs-ı bahâr
Açdılar dîdelerin hâb-ı ademden ezhâr

beytinde, baharın hayat verici oluşu ve çiçeklerin yokluk uykusundan uyanışı çarpıcı bir şekilde anlatılmıştır. Bu anlatımların yanında Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk adlı mesnevisinde yer alan bahar tasvirleri oldukça dikkat çekicidir. Şair baharı bildiğimiz rahatlatıcı, gönül açıcı özellikleri yerine olumsuz bir bakış açısıyla değerlendirmeyi uygun bulmuştur. Bu değerlendirmede, baharın acı ve ıstırap verici yanlarının da olabileceği gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk mesnevisinin bahar tasviri bölümü "Sıfat-ı Bahâr-ı İştân" adını taşımaktadır. Mesnevide yer alan ve hüznü ruh hali yaşayan bir kabileyi ele alan şair, bu kişilerin bakış açılarıyla bahar mevsimini değerlendirmiştir.

Hüsn ü Aşk'ta Bahar'ın Klasik Şiir Anlayışının Dışında Farklı Bir Tasavvuru

Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk adlı mesnevisinde yer alan bahar tasviri şu şekildedir:

Sıfat-ı Bahâr-ı İştân¹

(Baharlarının Özelliği)

Ol semte gelince nev-bahârân

Sahrâya olurdılar girizân

O yere ilkbahar gelince sahraya doğru kaçarlardı.

Bahar tasvirindeki olumsuzluk havası ilk beyitte yer alan "İlkbaharın gelişyle birlikte bulunulan mekândan ayrılıp sahraya kaçma" ifadeleriyle kendini göstermiştir. Beyitte kullanılan "girizân" kelimesi baharın bir araya getirme

¹ Hüsn ü Aşk'tan alınan beyitler için bkz. Abuzer Kalyon, Hüsn ü Aşk, Akçağ Yay. 2020

kavuşturma duygusuna aykırı olan bir kelimedir. Çünkü bahar mevsimi tüm canlıların tekrar hayat bulduğu ve bir araya geldiği mevsimdir. Bu özelliğine karşın şairin kaçış, firar ediş anlamına gelen “girizân” kelimesini kullanıyor olması baharın olumlu havasını değiştiren, olumsuzlaştıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Peyvend edip âh-ı dâğı dâğa
Çün berk giderler idi bâğa

Yaralarının ahını dağa çarparak bahçeye şimşek gibi giderlerdi.

Yukarıdaki beyitte geçen âh-ı dâğ ifadesi divan şiirinin birçok şairi tarafından kullanılan bir mazmundur. Bu terkipte yer alan âh kelimesindeki (he) harfinin yuvarlak olması sebebiyle vücuttaki yaralara benzetiliyor olması şairlerin edebi sanat kullanma kolaylığını sağlaması açısından çokça tercih edilen bir kelimedir. Yaranın verdiği acıyla ah etmenin baharın mutluluk verici havasına uymadığı bir gerçektir. Bunun yanında ikinci mısradaki kullanılan “berk” kelimesi oluşan karamsarlığı iyice pekiştirmiştir. Bağa şimşek gibi giriyor olmak baharın tabiatına aykırıdır, baharda her canlının yavaş yavaş olgunlaşması ve rahat bir şekilde hareket etmesine karşılık şimşek gibi hız timsali bir kelimenin kullanılıyor olması bu olumsuzluğu daha da belirgin hale getirmiştir. Ayrıca şimşekğin yakıcılık özelliği de düşünüldüğünde baharı yansıtmayan ve olumsuzlaştıran bir kelime olduğu görülmektedir.

Maksûdları hemân akar su
Yeksân leb-i şerha vü leb-i cû

Bunların amaçları akarsuya ulaşmakla beraber, kendileri için kanayan yaranın ağzı ile subaşları aynı idi.

Şiirin üçüncü beytinde divan şiirinin önemli unsurlarından biri olan akarsu ele alınmıştır. Bu kelime divan şiirinde genellikle uzunluk, berraklık, temizlik gibi özellikleriyle kullanılan bir kelimedir. Oysa bu beyitte şair akarsuyun başı yani kaynağını bir yaranın kanayan ağzına benzetmiş, böylece baharın en ferahlatıcı özelliklerinden biri olan derelerin çağlaması hadisesini bir yaranın kanamasına şeklinde hayal ettirme yoluna gitmiştir. Su başlarının özelliği ses ve görüntü açısından rahatlatıcı bir özellikte olmasıdır. Su kaynaklarının bilinen bu özelliğine karşı şairin bu durumu, kanayan bir yara olarak tasvir etmesi yine baharın olumsuz havaya bürünmesi açısından dikkat çekicidir.

Şebbûyı görür kimi sanır şeb
Kimisi de sünbüle der akrep

Kimisi şebboyu görünce gece sanır, kimisi de sünbüle akrep derdi.

Divan edebiyatının önemli unsurlarından olan çiçekler daha çok sevgilinin saç ve kokusunu vafsetmek için kullanılmıştır. Saçın kıvrımlarının benzetildiği sümbül ile yine koku ve şekil itibarıyla saç benzeten şebboy bunların başında gelmektedir. Birçok şair tarafından bu özellikleriyle kullanılan şebboy ile sümbül yukarıdaki

beyitte daha önce pek rastlanılmayan bir benzetmeyle karşımıza çıkmaktadır. Şebboyu geceye, sümbülü ise akrebe benzeten şair renk ve koku açısından ferahlık veren ve baharın gelişini temsil eden bu iki çiçeği olumsuz benzetmelerle kullanarak baharın huzur verici ortamını bir anda olumsuzla çevirmiştir.

Dâğ-ı gamı gül-feşân sanırlar
Kan ırmağın ergavân sanırlar

Gam yarasını gül bahçesi sanırlar, kan ırmağını da erguvan zannederler.

Dâğ-ı gam divan şiirinin en onulmaz yaralarındandır. Aşığın bağına delen, yaralar açan gam yine sevgiliye duyduğu hasretin ve ondan ayrılığın bir tecellisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sevgiliye duyulan yoğun duygular ve kavuşamama korkusu, sevgilinin ağyarla hemhal olması gibi acı verici durumlar sebebiyle oluşan gam yarası aşığın bedeninde farklı şekillerde yaralar açılmasına sebep olur. Bu yaralar renk itibarıyla kırmızı bazen de kanlıdır. Şaire göre bu yaralar başkaları tarafından açmış güllere benzetilmektedir. Buna bağlı olarak erguvan çiçeğini de kan ırmağı olarak değerlendiren şair, mevsimin canlılık verici görüntüsüne tezat oluşturacak benzetmeler yaparak ilkbaharı olumsuz bir şekilde tasvir etmeye devam etmektedir.

Her biri gezer kenâr-ı bâğı
Devşirdiği lâle kendi dâğı

Her biri bahçenin etrafını gezer, devşirdikleri lâle ise kendi yaralarıdır.

Bahsi geçen bahçede gezen kişilerin lale topladığını dile getiren şair, bu toplanılan lalelerin aslında toplayan kişinin kendi yarası olduğunu, bir diğer deyişle bahçede gezenlerin lale yerine kendi yaralarını topladığını dile getirmektedir. Divan şiirinde renk ve şekil olarak daha çok kadehle ilişkilendirilen lale, ortasında bulunan siyahlık sebebiyle âşığın yaralarına benzetilir. Bu yaralar lalenin en dibinde yer alması gibi aşığın da kalbinin derinliklerindedir. Siyah olması sebebiyle de herkes tarafından kolay kolay görülmez. Şairin bir bahar tasvirini bu denli olumsuz hale getirerek lale toplama gibi eğlenceli ve zevk verici bir hadiseyi yaraların devşirilmesi olarak göstermesi onun bu mevsimi ne denli olumsuz bir havayla seyrettiğinin bir kanıtı niteliğindedir.

Bilmez biri zevk-ı bû-stânı
Almış anı derd-i dil-sitânı

Bunlardan hiç birisi bahçe, bostan zevkini bilmezler, her birisinin içini yaralı gönüllerinin derdi kaplamıştı.

Yukarıdaki beyitte geçen ifadeler şairin vafettiği kişilerin ne denli mutsuz olduğunu göstermektedir. Bu mutsuzluk öyle bir derecededir ki bahar mevsiminde bahçeleri dolaşarak güzel manzaralar seyreden, gül, lale,

erguvan gibi gönül açıcı çiçekleri toplayan bu kişiler yaptıkları bu işten zevk almadıkları gibi bir de içinde buldukları ortama olumsuz bir bakış açısıyla bakmakta ve dertlenmektedirler.

Bilmez ki nedir nihâl-i gül-nâr
Âteş mi bitirdi yoksa gülzâr

Narçiçeği fidanının ne olduğunu bilmediklerinden dolayı, gül bahçesinin ateş açtığını düşünürlerdi.

Şair yukarıdaki beyitte narçiçeğini tasvir ederken bunu en çarpıcı haliyle vermekte ve bahçenin ateş açmasıyla vasıflandırmaktadır. Bu durum bahar mevsimini olumsuz olarak düşünen ve bahçede gezerken her gördüğünü baharın verdiği ferahlığa inat bir olumsuzlukla değerlendiren kişilerin ne denli karamsar olduğunu göstermesi açısından dikkate değer bir ifadedir. Şairin dillendirdiği bu duruma göre bahçede gezenler çiçek açmış nar fidanını bile rengi ve şekli itibarıyla ateş olarak değerlendirmektedir. Ateşin yakıcılık ve yok edicilik özelliği düşünüldüğünde, bahar tasvirinin ne denli olumsuzlaştırıldığı görülmektedir.

Gül mi güler ergavân mı ağlar
Etfâl-i nihâl kan mı ağlar

Gül mü güler erguvan mı ağlar, fidan denilen çocukları kan mı ağlar?

Divan şiirinde gül-i handan olarak tanımlanan gülen gül, daha çok aşğın gözyaşlarıyla alay eden ya da rakibi ön planda tutup onunla sohbet eden sevgili için kullanılan bir benzetme şeklidir. Bu benzetmede gül gülerken ağlayan daha çok bülbül ya da aşğın kendisi olur. Yukarıdaki beyitte ise gülün gülmesine karşılık erguvan ağlamakta ve bu ağlayışa taze fidanların kanlı gözyaşları eşlik etmektedir. Divan şiirinde açılmış gülün gül-i handan olarak değerlendirildiği düşünüldüğünde, bahsi geçen zamanın baharın en güzel dönemi olduğu yani güllerin açtığı havanın mutedil bir sıcaklıkta olduğu ve etrafın çiçeklerle kaplandığı anlaşılmaktadır. Bu havayı ağlama gibi olumsuz bir ifadeyle tanımlayan şair, çocuk ağlayışlarını da kullanarak baharı olumsuzlaştırmayı katbekat artırmıştır.

Bülbülde mi gülde mi bu efgân
Sünbül mi olan aceb perîşân

Bu inleme bülbülde mi yoksa gülde mi, acaba perişan olan sünbül mü?

Divan şiirinin en çok ağlayıp inleyen canlısı olarak bilinen bülbül, yukarıdaki beyitte gül ile beraber kullanılarak gül-bülbül mazmunu açısından değerlendirmeye kapı aralamıştır. Fakat gül-bülbül hikâyesinde bülbül ağlayan, gül ise gülen, umursamaz tavırlar içerisine giren taraftır. Hâlbuki beyitte her iki unsur da ağlamak fiili ile birlikte kullanılarak bahar tasvirine farklı bir boyut getirilmiştir. Buna göre bir ağlayıp inleme söz konusudur ama bunun

sahibinin gül mü ya da bülbül mü olduğu belli değildir. Sümbülün divan şiirinin dağınıklık, perişanlık benzetmesi olarak kullanılan bir unsur olduğu bilinmektedir. Bu unsuru ağlamayla birlikte kullanan şair bahçenin nasıl bir halde olduğu ve bahar mevsiminin karamsar havası hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır.

Cû-bâra niçin uruldı zencîr
Durmaz yine kimden oldu dil-gîr

Irmağa niçin zincir vuruldu, yine durmuyor gönlü kim tarafından kırıldı?

Akarsu, ırmak, nehir gibi kavramlar divan şiirinde berraklığın, ferahlığın göstergesidir. Bazı durumlarda ise aşğın gözyaşlarını temsil etmesi açısından dikkat çekicidir. Irmağın, uzunluk ve şekil açısından zincirle birlikte kullanılması farklı bir bakış açısıyla değerlendirmeye zemin hazırlamaktadır. Irmağa zincir vurulması onu engellemek için bir çaba gösterildiğine işaret etmektedir. Oysa bu engellemeye karşı durmayan ve akmaya devam eden ırmak birileri tarafından incitilmiştir. Bu kırgınlığın verdiği hüznle akmaya devam eden ırmak bahar tasvirini içerisindeki yerini yine karamsar bir anlatımla almıştır. Şairin zincir vurma gibi olumsuz bir eylemle birlikte aynı zamanda durmak filini olumsuz olarak kullanıyor olması ve bu kullanıma dil-gir gibi yine olumsuzluk ifade eden bir kelime eklemesi, bu karamsar havayı güçlendiren etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kimdir düşüren hevâya servi
Almaz kanad altına tezervi

Serviyi aşka düşüren kimdir ki sülünü kanadı altına almıyor?

Klasik şiirde evgili, salına salına yürüyüşünden hareketle serviyeye benzetilmektedir. Buna karşın servinin havai bir tavır içerisinde olması ve sülün kuşuna sahip çıkmaması divan şiirinde pek de görülmeyen bir durumdur. Sülün kuşunun ağaç dallarına yuva yapan bir kuş olduğu düşünüldüğünde bu benzetmede bahar tasvirinin yine olumsuz olarak değerlendirildiği görülmektedir. Kuşların yuva yaptığı mevsim olan bahar, ağaçların dal budak saldırdığı birçok canlının tabiatın cömertliğinden faydalandığı bir dönemdir. Bu cömertliğe karşın sülünün bir yuva bile yapamıyor olması ve bu durumun serviden kaynaklanması baharın huzur verici havasına gölge düşürmektedir. Uzunluğuyla başı havalarda olan servi, bu havai tavrıyla kuşların dallarına yuva yapmasına müsaade etmemekte hatta belki de engel olmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde mevsimin barışçıl havasına ters düşen bu durumun bir olumsuzluk oluşturduğu muhakkaktır.

Derdi ne ki nergis oldu bîmâr
Bakmaz mı yüzine yoksa dildâr

Nergisin derdi nedir ki hastalandı, yoksa sevgilisi yüzüne bakmıyor mu?

Nergis şekli ve anlatılagelen efsanesi itibarıyla divan şiirinde daha çok göz unsuruyla birlikte kullanılan bir çiçektir. Aşğın, sevgilinin yollarını gözlemesi, ya da sevgilinin baygın bakışı hep bu çiçekle teşbih edilmektedir. Mağrurluğun sembolü de olan nergis su kenarlarında açması ve boynu büküklüğü ile de divan şiirine konu olmuş bir mazmundur. Şairin, nergisi hasta olarak teşbih ediyor olması yeni bir benzetme değildir. Çünkü nergis baygın bakışıyla bazen hasta bazen mahmur bazen de süzgün bakışlı sevgiliyi temsil eder. Beyitte ilginç olan durum bu hastalığın sebebinin sevgilinin nergisin yüzüne bakmıyor olduğuna bağlanmasıdır. Birçok şiirde sevgilinin bakışı olarak değerlendirilen nergis bu beyitte aşğın hasta hali, mahmur bakışı olarak değerlendirilmiş ve bu hastalığın kaynağının da sevgilinin ilgisizliği olduğu belirtilmiştir. Nergisin dert ve hastalık gibi olumsuz öğelerle birlikte kullanılıyor olması baharın olumsuz tasvirine güçlü bir şekilde etki eden faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Âteş mi yağar hevâ yüzünden
Gül mi biter ıstikâ yüzünden

Aşk yüzünden ateş mi yağıyor, şikâyetler yüzünden gül mü yeşeriyor?

Yukarıdaki beyitte gülün ateşle birlikte kullanılıyor olması yeni bir benzetme değildir. Fakat bahsedilen ateşin yağmur gibi yağıyor olması, güllerin de şikâyetlerin etkisiyle yeşeriyor olması divan şiirinde fazla görülmeyen birlikteliklerdir. Bu durumun bahar mevsimi içerisinde olması, manzarayı daha da ilginç bir hale getirmektedir. Ateşin aşk, arzu sebebiyle yağıyor olması ortamın ne kadar sıcak olduğunun bir göstergesidir. Hâlbuki bu durum bahar mevsimine aykırı bir durumdur. Bu kadar sıcak bir havada yetişen güllerin tıpkı ateş gibi yoğun bir kırmızılığa sahip olması söz konusudur. Şair renklerle birlikte verdiği sıcaklık hissini baharın serin havasına karşı kullanarak adeta bir tezat oluşturmuştur.

Bilmez biri hâk ü âsmânı
Seçmez gözi necm ü gülsitânı

Bu kabilenin hiçbiri gökyüzünü ve toprağı bilmez, gözleri yıldızla gül bahçesini ayırt edemezdi.

Tezatlğı ön planda tutan şair, yukarıdaki beyitte de bu duruma devam etmiş ve yer ile gök unsurlarını bir arada kullanmıştır. Bu unsurlara eklenen yıldız ve gül bahçesi de birinin gökte diğersinin yerde bulunuyor olması hasebiyle dikkat çekicidir. Şairin gökyüzünde tek tek görülen ve beyaz, parlak renkte olan yıldızlara karşın yeryüzünde bir gül bahçesi tasvir ediyor olması, yine şekil, renk ve mekân tezatlıklarının görülmesi açısından ilginç bir değerlendirmedir. Bakanların bu iki unsuru birbirine karıştırıyor olduğunu belirten şairin bu ifadesi, vaktin gece olduğunu da işaret etmektedir. Tezatlıklar içerisinde olan bir manzaranın gece veriliyor olması yine bahar tasvirini olumsuzlaştırmanın bir neticesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mecnûn gibi her yeri gezerler
Ammâ katı serserî gezerler

Mecnun gibi her yeri tıpkı serseriler gibi gezerlerdi.

Mecnun divan şiirinin vazgeçilmez mazmunlarının başında gelmektedir. Deli olma, çöllerde gezme, hayvanlarla dostluk kurma, sevgiliden her ne olursa olsun vazgeçememe gibi özellikleriyle ön planda tutulan Mecnun mazmunu, yukarıdaki beyitte de benzer özellikleriyle verilmiştir. Farklı olan durum, bahar mevsiminde bahçeyi gezenlerin Mecnun'a teşbih ediliyor olmasıdır. Bahar gibi iç açıcı bir mevsimde çiçeklerle dolu bir bahçeyi gezen kişinin ruh hali aşağı yukarı tahmin edilebilir. Bu kişi ya da kişilerin, mutlu, huzurlu, gezdiği yerlerden zevk alan, havanın verdiği etkiyle canlılık hisseden bir yapıya sahip olmaları icap eder. Oysa beyitte bahsi geçen kişiler gezdikleri yerleri bir mecnun edasıyla dolaşmakta, yani etrafında olup bitenlerden habersiz, hiç bir şekilde zevk almadan mutluluk, huzur gibi duygulardan yoksun bir şekilde gezmektedirler. Şair bu gezen kişilerin özelliğine serseri vasfını da ekleyerek, gezilen yerlerden zevk almayışını ve gezen kişilerin ne kadar perişan bir halde olduğunu belirtir gibidir.

Her faslı bahârına kıyâs et
Söyletme hazânların hirâs et

Her mevsimi baharlarıyla karşılaştı, ama sonbahardan söz etmekten kork!

Bahar mevsiminin tüm güzel özelliklerinin menfi bir şekilde gözler önüne seren şair yukarıdaki beyitte tüm mevsimleri bu mevsimle karşılaştırmaktadır. Bu karşılaştırmada özellikle sonbahara dikkat çeken şair sonbahardan söz etmekten korkulması gerektiğini dile getirmektedir. Her beyitte bahar mevsimini olumsuz bir bakış açısıyla tasvir eden şairin tüm bu duygu yoğunluğunu diğer mevsimlere dağıtıyor olması, bahsedilen olumsuzlukların her mevsim için geçerli olduğunu akla getirmektedir. Fakat şairin bu mevsimler içerisinde sonbahar mevsimine dikkat çekiyor olması da düşündürücüdür. Çünkü bahar mevsimini vasfederken kullandığı tüm unsurlar sonbaharda bir bir sararacak ve yok olacaktır. Bu olumsuzluğa dikkat çeken şair mevsimlerin tamamının tıpkı bahar mevsimi gibi değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmektedir.

Herkesde bu ızdırâb sârî
Dil-şâdlık emr-i i'tibârî

Mutluluk, sevinç ve neşe imkânsız hale gelerek bu acı herkesi sarmıştı.

Şair bahar tasvirini olumsuz hale getirmede kullandığı birçok unsuru yukarıdaki beyitte kullanarak adeta baharı menfileştirme sebebini açıklamaktadır. Herkesin bir acı içerisinde olduğunu dillendiren şair bu acının herkesi sarmasıyla mutluluğun, sevincin imkânsız bir hale geldiğini belirtmektedir. Duygu yoğunluğu olarak üzüntü içerisinde olan kişiler, etrafında olup biten güzelliklere kayıtsız kalırlar hatta bu güzellikleri kendilerine göre değerlendirerek o an içinde buldukları ruh halinin verdiği tesirle olumsuz bir bakış açısı ile değerlendirirler. Dolayısıyla bahar gibi herkesi mutlu edecek bir mevsim bile acı çeken, ıstırap duyan insanlar için bir çölde yalnız başına kalıp gözyaşı dökmeye aynı şekilde değerlendirilir. Şair bu duygu yoğunluğunu ve duyulan acının

büyükliğini baharın her güzel unsurunu olumsuz bir bakış açısıyla vererek içinde bulunulan duygu karmaşası ve üzüntünün yoğunluğunu gözler önüne sermiştir.

Dehşetle dolup hevâ vü encâm

Doğdı o şeb içre bin serencâm

Gökyüzü ve yıldızlar dehşetle doldu. O gece içine binlerce macera doğdu.

Beyitte havanın dehşetle doluyor olması ve yıldızların da aynı görüntüyü vermesi olumsuz bir bakış açısının ne denli güçlü olduğunun bir kanıtı niteliğindedir. Yıldızlar her mevsimde kişiye uçsuz bucaksız bir gökyüzü manzarası, huzur verici bir görüntü sunarken şairin bu görünümü dehşet gibi çarpıcı bir kelimeyle veriyor olması olumsuzluğun boyutunu göstermektedir. İkinci mısradaki o gece binlerce maceranın ortaya çıkışı da yine verilen bu çarpıcı görüntünün devamı niteliğindedir. Şairin olumsuz havayı güçlendirme adına kullandığı kelimelerin gece gibi karanlığı çağrıştıran bir unsurla kullanılıyor olması da manzaranın ürkütücülüğü açısından önemli bir etkidir. Yıldızların görüldüğü bir havanın açık bir hava, mevsimin de bahar oluşu düşünüldüğünde şairin olumlu olan belki diğer insanlara huzur verecek olan bir gece manzarasının dehşete düşüren bir manzaraya çeviriyor olması olumsuzlaştırmayı kuvvetlendiren unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Şeyh Galib'e ait Hüsn ü Aşk mesnevisi esas alınarak incelenmiş olan bu şiir bölümü, bahar tasvirinin farklı bir değerlendirmesi açısından dikkat çekicidir. Görüldüğü gibi şair, baharın klasik unsurlarını şiirinde kullanmakla beraber bu unsurları farklı şekilde yorumlamıştır. Gül, bülbül, nergis, şebboy, akarsu gibi bahara ait mazmunlar bu şiirde baharın rahatlatıcı hususiyetine aykırı bir şekilde kullanılmıştır. Bu kullanım da baharın olumsuz açıdan tasvir edilmesine yol açmıştır. Şey Galib'in Hüsn ü Aşk adlı mesnevisinde yer alan bu bölüm, şairin Sebki Hindî akımının birçok özelliğini göstermesi açısından da önemli bir şiirdir. Bu şiirde şeyh Galib'in bahar tasvirini farklı bir bakış açısıyla ele alış ve bu bakış açısı içerisinde yer alan benzetmeler, tezatlar gibi farklı değerlendirmeler konu edinilmiştir. Şeyh Galib hem tasavvufi şiirin hem de divan şiirinin son döneminin büyük bir şairi olarak tanınmaktadır. Bu özelliğini birçok eserinde kanıtlayan şair bahar mevsiminin ele aldığı şiirinde oluşturduğu farklı manzarayla da şair duruşunun ayırt edici özelliğini ön plana çıkarmaktadır. Divan şiirinde bahar tasvirlerinin alışlagelmiş anlatımlarına tezat oluşturan bu şiir benzetmelerdeki yeni unsurlar açısından Sebki Hindî'nin bir-iki manadaki ısrarcılığını gözler önüne sermektedir. Şiirlerin farklı bir değerlendirmeye tabi tutulması esasına dayanan bu çalışma divan şiiri araştırmacılarına çok yönlü bakış açıları kazandırma düşüncesi ön planda tutularak hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

Akkuş M. (2018). Nef'î Divanı, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

Küçük S. (1995). Bâkî Divanı, Ankara: AKM Yay.

Kalkışım, M. (1994). Şeyh Gâlib Divanı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kalyon A. (2020). Hüsn ü Aşk, Ankara: Akçağ Yay.